

Προσωπογραφία αγωνιστών του 1821 από τη Χαλκιδική

Νίκος Εμμ. Παπαϊκονόμου

Η επανάσταση του 1821 στη Χαλκιδική υπήρξε σταθμός στην ιστορία της χερσονήσου καθώς, πέραν των υπολοίπων αρνητικών επιπτώσεων, προκάλεσε και την αποδυνάμωση των τοπικών κοινωνιών από ένα μεγάλο ποσοστό του έμψυχου δυναμικού τους¹. Όπως είναι γνωστό μεγάλο μέρος του πληθυσμού αποδεκατίστηκε στις διάφορες μάχες και συνακόλουθα στις σφαγές που πραγματοποίησαν οι Οθωμανοί, άλλοι έχασαν τη ζωή τους από τις κακουχίες και την περιπλάνησή τους στα βουνά τον χειμώνα του 1821-22 και ένας σημαντικός αριθμός Χαλκιδικιωτών, οι οποίοι είχαν καταφύγει στην χερσόνησο της Κασσάνδρας, μεταφέρθηκαν με τα καράβια των νησιών στις Σποράδες². Το 1829 μόνο στη Σκόπελο καταγράφονται 205 οικογένειες με καταγωγή από την Κασσάνδρα, τα Μαδεμοχώρια και τα Χάσικα. Διαχρονικά η έρευνα των γεγονότων της επανάστασης της Χαλκιδικής έχει αποδώσει σημαντικά αποτελέσματα, έτσι ώστε σήμερα να έχουμε σε γενικές γραμμές μια σαφή εικόνα των επιμέρους παραμέτρων και εξελίξεων που σημειώθηκαν από την άνοιξη έως το φθινόπωρο του 1821, ωστόσο παρέμεινε κάποιο κενό που είχε να κάνει με τους πρωταγωνιστές των παραπάνω γεγονότων.

Έως πρόσφατα λιγιστές ήταν οι γνώσεις μας για συγκεκριμένα ονόματα και τόπους καταγωγής αγωνιστών. Πέραν των οπλαρχηγών Δουμπιώτη, Χιμευτού και Χάψα, ελάχιστες ήταν οι πληροφορίες για τους απλούς στρατιώτες και τους υπόλοιπους αξιωματικούς, οι οποίοι αγωνίστηκαν, υπέφεραν την προσφυγιά και πολλοί έδωσαν και τη ζωή τους για την υπεράσπιση των χωριών τους. Σήμερα έπειτα από μακροχρόνια έρευνα είμαστε στη ευχάριστη θέση να γνωρίζουμε τα ονόματα και τους τόπους καταγωγής πολλών απλών αγωνιστών αλλά και ορισμένων σημαντικών προσώπων που έπαιξαν ουσιαστικό ρόλο στην επανάσταση και όλα τα προηγούμενα χρόνια διέλαθαν της προσοχής μας. Τώρα επαφίεται στους σύγχρονους κατοίκους της Χαλκιδικής να γνωρίσουν και να τιμήσουν ονομαστικά τους ήρωές τους.

Μετά την «παροίκηση» των προσφύγων Χαλκιδικιωτών στη Σκόπελο και σε όλη τη διάρκεια του αγώνα «στρατιωτικοί εκπρόσωποί» τους είχαν τεθεί οι παρακάτω οπλαρχηγοί: Κωνσταντίνος Δουμπιώτης (1793-1860), Αποστολάρας Βασιλείου³ από

¹ Γενικά για την επανάσταση της Χαλκιδικής βλέπε, Ε. Ζέλλιου-Μαστοροκόστα, «Η Χαλκιδική στην επανάσταση του 1821», ανάτυπο από τα Χρονικά της Χαλκιδικής, 42-43, Θεσσαλονίκη 1987-88, Ε. Ζέλλιου-Μαστοροκόστα, «Η Κασσάνδρα στην επανάσταση του 1821», ανάτυπο από τα Χρονικά της Χαλκιδικής 46-47, Θεσσαλονίκη 1992 και Ε. Ζέλλιου-Μαστοροκόστα, Χαλκιδική : Επανάστασεις κατά την τουρκοκρατία-Μακεδονικός αγώνας, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 5-42, όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

² Απ. Βακαλόπουλου, Πρόσφυγες και προσφυγικόν ζήτημα κατά την επανάστασιν του 1821, Θεσσαλονίκη 1939, σ. 21-28, 32-36, 106-109, Β. Νάτσιου, «Εγκατάσταση ομογενών στη Φθιώτιδα (1833-1881)», Φθιωτικά Χρονικά 30 (2009), Λαμία 2009, σ. 39-75, Ν. Παπαϊκονόμου, «Πολυγυρινοί πρόσφυγες της Σκοπέλου στα 1829.», Πολύγυρος 38 (Μάρτιος-Απρίλιος 2007), σ. 18-20, Ιω. Φραγκούλα, «Αγωνισταί του 1821 εκ της νήσου Σκοπέλου», Αρχείον Θεσσαλικών Μελετών 3 (1974), σ. 75-115, Γ. Χιονίδη, «Οι πάροικοι της Σκοπέλου (1829) που κατάγονταν από τη Χαλκιδική», Χρονικά της Χαλκιδικής 31-32 (1977), Θεσσαλονίκη 1977, σ. 5-15, Γ. Χιονίδη, «Οι Μακεδόνες πρόσφυγες της Σκοπέλου το 1829», Μακεδονικά ΙΖ' (1977), Θεσσαλονίκη 1977, σ. 124-137, Μ. Χριστοφόρου, Η εγκατάσταση των Μακεδόνων αγωνιστών στη Νέα Πέλλη Αταλάντης, Αθήνα 1994, σ. 9, Μ. Χριστοφόρου, Η Οπουντία Λοκρίδα και η Αταλάντη, μέρος Β', Αθήνα 1993, σ. 44-106.

³ Ο Αποστολάρας Βασιλείου είναι μια μεγάλη μορφή της Ελληνικής επανάστασης τόσο στη Χαλκιδική, όσο και στη νότιο Ελλάδα. Επικεφαλής εκατό περίπου στρατιωτών συμμετείχε με τον Καρατάσο σε σημαντικές μάχες κατά των Τούρκων από το 1822 έως και το 1827. Με την έλευση του Καποδίστρια προβιβάστηκε και το 1829 ήταν ο μόνος Χαλκιδικιώτης που τιμήθηκε με τον βαθμό του

το Γομάτι (1800-1833), Θανάσης Σαραφιανός από τη Βάλτα (γεν.1793), Στεριανός Μαρίνος από το Γομάτι, Ιωάννης Χιμεντός από τη Βάλτα (γεν.1793), Αγγελής Στέριου από το Λιβιάδι (γεν.1793) και Αθανάσιος Νικολάου⁴ από τα Ριζά (γεν.1798). Οι παραπάνω συμμετείχαν στις μάχες της Χαλκιδικής και αργότερα προσέφεραν τις υπηρεσίες τους σε πολλά μέρη τόσο της Στερεάς, όσο και της Πελοποννήσου και των νησιών. Μάλιστα ο Αποστολάρας Βασιλείου και ο Κωνσταντίνος Δουμπιώτης τιμήθηκαν το 1832 με το βαθμό του χιλιάρχου και έχαιραν ιδιαίτερης εκτίμησης στους κόλπους των μεγάλων στρατιωτικών ανδρών του 1821 από τη νότιο Ελλάδα, όπως ο Κολοκοτρώνης και ο Μακρυγιάννης.

Ονόματα αγωνιστών συναντάμε από τα περισσότερα χωριά της Χαλκιδικής γεγονός που επιβεβαιώνει την ήδη γνωστή πληροφορία, πως πληθυσμοί από όλη τη χερσόνησο είχαν καταφύγει αρχικά στην Κασσάνδρα και αργότερα στις Σποράδες για να σωθούν από τις διώξεις των Οθωμανών. Παρακάτω παρατίθεται ένας κατάλογος με όλα τα χωριά από όπου καταγόταν οι Χαλκιδικιώτες αγωνιστές, ωστόσο λόγω έλλειψης χώρου δεν είναι δυνατόν να παρουσιαστούν όλα τα γνωστά ονόματα, για τον λόγο αυτό επιλέχθηκε τυχαία ένας αγωνιστής από κάθε τόπο. Οι συγκεκριμένοι, συμμετείχαν ως στρατιώτες και αξιωματικοί τόσο στην επανάσταση του 1821, όσο και στον πρώτο τακτικό στρατό του Καποδίστρια το 1828⁵.

Από Αγία Παρασκευή είναι γνωστά 8 ονόματα. Νικόλαος Ανδρέα, γεν.1798

Από Άγιο Μάμα, 4 ονόματα. Τριανταφύλλου Κων/νος, γεν 1795.

Από Άγιο Νικόλαο, 13 ονόματα. Στέριος Παύλου, γεν.1799.

Από Άθυτο, 16 ονόματα. Τριαντάφυλλος Γαροφάλλου, λοχίας γεν.1801.

Από Αρδαμέρι, 3 ονόματα. Γεώργιος Μαργιανού.

Από Λιαρίγκοβη (Αρναία), 13 ονόματα. Ελευθέριος Ιωάννου, υπολοχαγός γεν.1797.

Από Βάβδο, 10 ονόματα. Σταυράκης Δήμου, γεν.1782.

Από Βάλτα, 27 ονόματα. Αναγνώστης Παπά, λοχαγός γεν.1803.

Από Βαρβάρα, 1 όνομα. Αστερίου Γεώργιος.

Από Βασιλικά, 8 ονόματα. Αθανάσιος Μόσχου, γεν.1795.

Από Βραστά, 5 ονόματα. Δημήτριος Παραδείση.

Από Γαλαρινό, 4 ονόματα. Νικόλαος Σκαρλάτου.

Από Γαλάτιστα, 12 ονόματα. Γεώργιος Γαλατσάνος, γεν.1797.

Από Γομάτι, 8 ονόματα. Μιχάλης Νικολάου, ανθυπολοχαγός γεν.1794.

Από Επανομή, 14 ονόματα. Αργύρης Βασιλείου, γεν.1794.

Από Ζουμπάτες (Τρίλοφο), 2 ονόματα. Κων/νος Λιόλιου.

Από Ζαγκλιβέρι, 1 όνομα. Στεριανός Αθανασίου.

Από Ιερισσό, 8 ονόματα. Οικογένεια Βλαχομιχάλη, Καραθανάσης Μπόικου, γεν.1785.

ταγματάρχη του 16^{ου} τάγματος. Το 1832 προβιβάστηκε σε χιλίαρχο. Το 1833 συμμετείχε στο κίνημα του Κολοκοτρώνη κατά της αντιβασιλείας συνελήφθη μαζί του και φυλακίστηκε στο Ναύπλιο, όπου και απεβίωσε το χειμώνα του 1833. Κατετάγη στην 4^η τάξη των στρατιωτικών.

⁴ Μια επίσης μεγάλη, άγνωστη μέχρι σήμερα, μορφή της επανάστασης ήταν και ο Αθανάσιος Νικολάου Χαλκιός. Γεννήθηκε γύρω στο 1800 στα Σιποτνίκια (Ριζά). Επικεφαλής στρατιωτικού σώματος πολέμησε αρχικά στη Χαλκιδική (Βασιλικά, Κασσάνδρα) και αργότερα στη νότιο Ελλάδα με τον Αποστολάρα, τον Δουμπιώτη και τους λοιπούς Μακεδόνες υπό την οδηγία του Καρατάσου. Μετά την απελευθέρωση το 1828 διορίστηκε εκατόνταρχος στη χιλιαρχία του Καρατάσου και το 1829 μετατέθηκε πάλι ως αξιωματικός στο 16^ο ελαφρό τάγμα του Αποστολάρα. Το 1836 διορίστηκε λοχαγός του Β τάγματος Εθνοφυλακής, από όπου αποστρατεύτηκε το 1839. Σύμφωνα με μια μαρτυρία που δεν έχει ακόμη επιβεβαιωθεί το 1849 ο Αθανάσιος Χαλκιός χρημάτισε πρώτος Δήμαρχος του νεοσύστατου δήμου Νέας Πέλλης Αταλάντης τόπος εγκατάστασής του μέχρι το τέλος της ζωής του. Κατετάγη στην 5^η τάξη των στρατιωτικών.

⁵ Ν. Παπαιοκονόμου, «Οι Χαλκιδικιώτες αγωνιστές του 1821 στο στρατό του Καποδίστρια», Πολύγυρος 55 (Ιαν.-Φεβρ.2010), σ. 6-9.

Από Ίσβορο (Στρατονίκη), 4 ονόματα. Κων/νος Στεριανού.
 Από Καλάνδρα, 6 ονόματα. Κυπαρίσσης Γιωργάκη 19νέας.
 Από Καψόχωρα (Πευκοχώρι), 9 ονόματα. Λεμονής Δημητρίου.
 Από Κρήμνη, 3 ονόματα. Αθανάσιος Φώτη.
 Από Λιβιάδι, 13 ονόματα. Αγγελής Στέρειου.
 Από Μεταγκίτσι, 7 ονόματα. Αθανάσιος Ζάχου, γεν.1800.
 Από Μυριόφυτο (Ολυνθος), 1 όνομα. Δημήτριος Ιωάννου, γεν.1805.
 Από Νικήτη, 4 ονόματα. Ζαφείρης Χριστοδούλου, γεν.1800.
 Από Ορμούλια, 4 ονόματα. Σαραφιανός Μιχαήλ.
 Από Παζαράκια (Κρυοπηγή), 2 ονόματα. Ρήγας Γεωργίου.
 Από Παλαιοχώρι, 5 ονόματα. Παραδείσης Νικολάου.
 Από Παλιούρι, 4 ονόματα. Κων/νος Αγγέλου.
 Από Παρθενώνα, 12 ονόματα. Γεώργιος Τσατσαρώνης, γεν.1797.
 Από Περιστερά, 14 ονόματα. Κυπαρίσσης Αθανασίου.
 Από Πολύγυρο, 18 ονόματα. Χρήστος Γεωργίου, γεν.1801.
 Από Πολύχρονο, 4 ονόματα. Ρήγας Αδάμ.
 Από Πορταριά, 3 ονόματα. Μήτσος Ιωάννου.
 Από Ραβνά (Πετροκέρασα), 4 ονόματα. Ευθύμιος Ελευθερίου.
 Από Ρεβενίκια (Μεγάλη Παναγία), 8 ονόματα. Πασχάλης Τριανταφύλλου λοχίας
 γεν.1799.
 Από Ρεσιτνίκια (Άγιο Πρόδρομο), 1 όνομα. Στέριος Αντωνίου.
 Από Σιποτνίκια (Ριζά), 5 ονόματα. Στέριος Αντωνίου, λοχίας γεν.1803.
 Από Σανά, 1 όνομα. Βασίλειος Κολοκυθάς, γεν.1802.
 Από Στανό, 2 ονόματα. Γιοβάνης Κώστα.
 Από Συκιά, 17 ονόματα. Δημήτριος Γεωργίου, γεν.1794.
 Από Τσαπράνι (Ν.Σκιώνη), 11 ονόματα. Γεωργάκης Στεριανός.
 Από Φούρκα, 6 ονόματα. Γαρόφαλλος Βασιλείου.
 Από Χωρούδα, 2 όνομα. Ελευθέριος και Θεοχάρης Μιχαήλ.
 Από Δουμπιά, 8 ονόματα. Αθανάσιος Τζάκας, γεν.1799.

Εκτός των παραπάνω γνωρίζουμε επίσης 100 περίπου ονόματα αγωνιστών από τη Χαλκιδική για τα οποία ωστόσο έως τώρα δεν κατέστη δυνατή η ταύτιση του ακριβούς τόπου καταγωγής τους. Με τον παραπάνω κατάλογο γνωστοποιούνται για πρώτη φορά άγνωστοι ήρωες της Χαλκιδικής, για πολλούς από αυτούς υπάρχουν στη διάθεσή μας περισσότερες πληροφορίες, οι οποίες φυσικά δεν μπορούν να δημοσιευθούν σε ένα μικρό άρθρο. Έπειτα από αυτή την πρώτη δημοσίευση οι τοπικές κοινωνίες του νομού έχουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν τους ήρωές τους, οι οποίοι για 180 ανέμεναν τη δικαίωση των κόπων τους.

Μελετώντας τον παραπάνω κατάλογο διαπιστώνουμε με έκπληξη πως απλοί γεωργοί του 1821, από το πιο μικρό, έως το πιο μεγάλο χωριό, μετατράπηκαν σε αξιόλογους στρατιωτικούς άνδρες οι οποίοι μετά την απελευθέρωση και τη δημιουργία του Ελληνικού κράτους δεν αρκέστηκαν στις δάφνες των αγώνων της επανάστασης, αλλά συνέχισαν την υπηρεσία τους και στον τακτικό στρατό που συγκρότησε ο Καποδίστριας. Σύμφωνα με μια πρώτη εκτίμηση η Χαλκιδική είναι ίσως ο πρώτος νομός στην Ελλάδα σε αριθμό στρατιωτών και αξιωματικών από όλα σχεδόν τα χωριά της, που συμμετείχαν στον πρώτο τακτικό στρατό το 1828.